

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Васюк Оксани Вікторівни

на дисертацію **Хромченкової Наталії Миколаївни**

**«Формування професійної відповідальності майбутніх журналістів
на бакалаврському рівні вищої освіти»,**

яка подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження. Трансформаційні та глобалізаційні процеси інформаційного суспільства породжують принципову перебудову й удосконалення організації процесу фахової підготовки конкурентоздатних фахівців, зокрема журналістів, із сформованим високим рівнем професіоналізму та професійної відповідальності за кожне сказане чи написане слово: перед державою, суспільством, аудиторією, власним сумлінням тощо. Вирішенню поставлених завдань сприятиме формування таких якостей у майбутніх фахівців як почуття обов'язку, уміння керувати собою, здатність до аналізу своїх вчинків і взяття зобов'язань за них тощо, що складає підґрунтя професійної відповідальності.

Актуальність дослідження теми зумовлена наступними протиріччями між: зростаючими вимогами суспільства до професійної відповідальності журналістів та недостатнім рівнем її сформованості у майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти; потребою формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти та недостатнім навчально-методичним забезпеченням такої підготовки у ЗВО.

Дисертанткою глибоко проаналізовані наукові дослідження з загальних проблем професійної підготовки майбутніх фахівців із вищою освітою, теоретичних і методичних основ професійної освіти, формування професійної відповідальності у майбутніх фахівців та особливостей професійної діяльності журналістів, їх фахової підготовки, зокрема формування професійних знань, умінь та навичок. Це дозволило Наталії Миколаївні грамотно застосувати отримані наукові дані.

Не викликає сумнівів окреслений науково-понятійний апарат дослідження (мета, завдання, об'єкт, предмет, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів).

Обґрунтованість та достовірність наукових висновків та рекомендацій забезпечується застосуванням теоретичних, емпіричних та статистичних методів, що відобразилося на ґрунтовно проведеному педагогічному експерименті, результати якого є переконливою підставою для того, щоб зрозуміти досягнуту мету дослідження та розв'язання завдань.

Висновкам та пропозиціям, представленим у роботі, притаманна повнота та логічність викладення, високий рівень обґрунтованості й достовірності, наукова новизна, теоретична та практична значущість.

Найбільш суттєвими науковими результатами дослідження, в яких розв'язана актуальна наукова проблема в галузі теорії і методики професійної освіти є: *вперше*:

– теоретично визначено структуру та зміст професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти, до якої входять усвідомлення моральних, етичних, правових норм діяльності та поведінки; мотивація і ціннісні орієнтації; здатність контролювати і корегувати поведінку відповідно до суспільно-моральних переконань, що відображає взаємозв'язок моральної, емоційно-вольової та етичної складових професійної діяльності;

– визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування професійної відповідальності майбутніх бакалаврів журналістики та експериментальним шляхом перевірено їх педагогічну ефективність: спрямування змісту навчальних дисциплін на формування професійної відповідальності майбутніх журналістів; використання інтерактивних методів навчання, що сприяють підвищенню активності та особистої відповідальності студентів; організація рефлексивної діяльності майбутніх журналістів щодо сформованості професійної відповідальності;

– розроблено авторський Навчально-методичний комплекс в електронному форматі з навчальної дисципліни «Професійна відповідальність у журналістиці» для здобувачів першого рівня вищої освіти, спеціальності 061 Журналістика;

– обґрунтовано поняття «професійна відповідальність майбутнього журналіста», як цілісної, інтегрованої якості особистості, що відображає єдність знань та умінь, втілених у компетентностях – здатностях свідомо ставитися до вимог суспільства, соціальних завдань, норм і цінностей, стійкого прагнення і вміння якісно виконувати професійні журналістські обов'язки й поставлені завдання, ухвалювати рішення та нести відповідальність за їх реалізацію у професійній діяльності;

удосконалено:

– компоненти професійної відповідальності майбутніх журналістів: мотиваційний (потреби, ідеали, ціннісні орієнтації); когнітивний (усвідомлення моральних, етичних, правових норм діяльності та поведінки); емоційно-вольовий (вміння визначати мету й обирати засоби її досягнення); діяльнісно-поведінковий (здатність свідомо корегувати власну поведінку відповідно до моральних переконань) та виділено критерії, показники й рівні її сформованості;

подальшого розвитку набули теорія і методика формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти шляхом упровадження розробленого Навчально-методичного комплексу в електронному форматі з навчальної дисципліни «Професійна відповідальність у журналістиці» для здобувачів першого рівня вищої освіти з розширенням змістового компонента, адаптації форм, методів освітньої діяльності та засобів навчання.

Практичне значення дослідження полягає в упровадженні в освітній процес ЗВО науково-методичного забезпечення для цілеспрямованого формування професійної відповідальності у майбутніх журналістів, а саме: Навчально-методичний комплекс в електронному форматі з навчальної дисципліни «Професійна відповідальність у журналістиці» для здобувачів першого рівня вищої освіти, спеціальності 061 Журналістика, що включає робочу навчальну програму, лекції, практичні заняття, методичні рекомендації для організації самостійної роботи студентів, діагностичний інструментарій для визначення рівня якості підготовки сформованості професійної відповідальності майбутніх журналістів.

Матеріали дисертаційного дослідження, його основні положення та висновки можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої та післядипломної освіти з метою розвитку професійної відповідальності фахівців у галузі журналістики.

Дисертаційне дослідження Хромченкової Н. М. складається з анотацій (українською та англійською мовою), вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (всього 288 найменувань), 8 додатків.

У *першому розділі* роботи «Теоретико-методологічні засади формування професійної відповідальності майбутніх журналістів у вищій освіті» здійснено теоретичний аналіз проблеми з позицій різних галузей науки; охарактеризовано

сутність поняття «професійна відповідальність», з'ясовано стан дослідженості проблеми в педагогічній теорії та практиці.

Привертає увагу ґрунтовний аналіз психолого-педагогічних джерел, що засвідчив актуальність вивчення проблеми професійної відповідальності та відсутність комплексного дослідження з формування професійної відповідальності у майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти.

У *другому розділі* дисертації «Педагогічні умови формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти» презентовано методику дослідження, здійснено аналіз освітньо-професійних програм першого бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю 061 «Журналістика»; обґрунтовано педагогічні умови формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти; виділено компоненти професійної відповідальності й охарактеризовано прояви високого, середнього і низького рівнів їх сформованості.

Дисертанткою встановлено, що *педагогічними умовами*, які забезпечують успішність процесу формування професійної відповідальності майбутніх журналістів та впливають на продуктивність професійної підготовки майбутніх бакалаврів журналістики у ЗВО, є: спрямування змісту навчальних дисциплін на формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти; використання інтерактивних методів навчання, що сприяють підвищенню активності та особистих зобов'язань студентів у засвоєнні навчальних дисциплін та формуванню їх професійної відповідальності; організація рефлексивної діяльності щодо сформованості професійної відповідальності, яка сприятиме удосконаленню необхідних професійних якостей та забезпечуватиме прагнення до їх всебічного пізнання та розуміння; *критеріями* професійної відповідальності майбутніх журналістів є: мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий та діяльнісно-поведінковий.

Виокремлено й обґрунтовано ефективні технології освітньої діяльності із майбутніми фахівцями журналістики, що сприяють формуванню їх професійної відповідальності, а саме технології розвиваючого, проблемного, проектного навчання, Інтернет-технології, мультимедіа-технології, ігрові технології тощо. Укладено Навчально-методичний комплекс в електронному форматі з навчальної дисципліни «Професійна відповідальність у журналістиці» для здобувачів першого рівня вищої освіти, наведено приклади конкретних лекцій та практичних занять.

Представлена у роботі модель формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти містить чотири взаємопов'язаних блоки (цільовий, теоретичний, організаційно-процесуальний, оцінно-результативний), кожен з яких перебуває у взаємозв'язку з іншими блоками і включає певну сукупність компонентів. Її основним завданням є: сформувати професійну відповідальність майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти, що полягає в акумулюванні, систематизації, спрямуванні активності студентів під час суб'єкт-суб'єктної взаємодії з викладачами ЗВО в освітньому процесі та дозволяє сформувати професійні знання, навички, вміння у майбутніх журналістів. Модель, насамперед, налаштована на досягнення цілей, розв'язування конкретних професійних задач на основі практичного досвіду, спрямована на продуктивну діяльність та професійне вдосконалення.

У розділі третьому «Експериментальна перевірка результативності педагогічних умов формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти» проаналізовано й систематизовано результати констатувального та формувального етапів експерименту з метою перевірки результативності педагогічних умов формування професійної відповідальності майбутніх бакалаврів журналістики.

Вдало здійснено визначення рівнів сформованості професійної відповідальності майбутніх бакалаврів журналістики за практичними методиками: «Визначення почуття відповідальності» (М. Осташева), «Опитувальник багатовимірно-функціонального аналізу відповідальності» (В. Прядейн), «Самооцінка впевненості в собі» (С. Ємельянов), «Тест-опитувальник для визначення рівня професійної спрямованості (РПС) студентів» (Т. Дубовицька), тест-опитувальник «Професійна мотивація» (А. Крилов) та анкетуванням, тестовими завданнями, контрольними роботами, виконанням творчих завдань, експертним оцінюванням результатів діяльності студентів.

Педагогічний експеримент дослідження передбачав етапи, що повною мірою реалізують завдання дослідження. Достовірність результатів підтверджується теоретичним обґрунтуванням проведеного дослідження, значною вибіркою респондентів (207), ґрунтовною базою дослідження (4 заклади), валідними методиками, поєднанням кількісного та якісного аналізу отриманих емпіричних даних.

На основі якісного і кількісного аналізу отриманих результатів педагогічного експерименту засвідчено позитивну динаміку рівнів сформованості професійної відповідальності майбутніх журналістів: за мотиваційним – на 26,1%; когнітивним – на 31,5%, емоційно-вольовим – на 23,9%, діяльнісно-поведінковим – на 23,9%. Значно зменшилась частка майбутніх бакалаврів журналістики з низьким рівнем професійної відповідальності за вказаними компонентами, а саме за мотиваційним – на 25%; когнітивним – на 17,4%, емоційно-вольовим – на 25%, діяльнісно-поведінковим – на 25%.

Висновки, сформульовані в роботі, за завданнями, ґрунтовно розкривають основні результати дослідження. В опублікованих за темою дисертації 11 працях викладено основні наукові положення, зроблені у процесі наукового пошуку. До дисертації є досить ґрунтовні додатки.

Результати проведеного дослідження дали змогу прогностично обґрунтувати перспективи подальшого наукового пошуку, спрямовані на вивчення питання щодо розвитку професійної відповідальності журналістів у системі післядипломної освіти; впливу особистісних якостей майбутніх журналістів на формування професійної відповідальності.

Високо оцінюючи дисертацію, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування, що виникли у процесі рецензування роботи й вимагають окремих уточнень і пояснення.

1. У завданнях дослідження не отримала гідного висвітлення модель формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти.

2. На нашу думку, матеріали щодо обґрунтування компонентів професійної відповідальності варто було б зосередити у підрозділі «Професійна відповідальність фахівців та її формування у вищій освіті як наукова проблема» розділу першого, а не у підрозділі 2.4. «Критерії, показники і рівні сформованості професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти».

3. На нашу думку, назва другого розділу дисертації «Педагогічні умови формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти» дещо звужує його фактичне наповнення. Адже у розділі презентовано методику дослідження, здійснено аналіз освітньо-професійних програм першого бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю 061 «Журналістика»; обґрунтовано педагогічні умови

формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти; виділено компоненти професійної відповідальності й охарактеризовано прояви високого, середнього і низького рівнів їх сформованості.

4. У підрозділі 2.1 «Визначення і обґрунтування педагогічних умов формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти» не вказано, якою методикою послуговувалася автор, визначаючи домінантні педагогічні умови формування досліджуваного явища.

5. На нашу думку, дисертація виграла, якби дисертанткою було здійснено аналіз досліджень щодо практики формування професійної відповідальності майбутніх журналістів за кордоном та використала цей аналіз при реалізації педагогічних умов формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти.

6. У моделі формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти не досить повно представлені інтерактивні методи формування досліджуваної якості особистості. Також, варто було б показати педагогічні технології, які забезпечують формування професійної відповідальності майбутніх журналістів. З моделі не зрозуміло, до якого блоку віднесені педагогічні умови.

7. Робота та оформлення списку літератури не позбавлені стилістичних та орфографічних помилок.

Висловлені зауваження, побажання і дискусійні думки не заперечують позитивної оцінки наукового рівня дисертації, що вносить певний вклад у вирішення завдання формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти.

Висновок. На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертація є самостійним і завершеним науковим педагогічним дослідженням. Зроблені авторкою теоретичні висновки і практичні рекомендації достатньо аргументовані, мають позитивне значення для розвитку педагогічної науки.

За характером фактичного матеріалу, ступенем його кількісного і якісного аналізу, рівнями новизни і значущості результатів дослідження для педагогічної науки і практики, обґрунтованості висновків дисертація Хромченкової Наталії Миколаївни «Формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти», подана на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, відповідає «Порядку присудження наукових ступенів (пп. 9, 10, 12–14), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами). Авторка заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

професор кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України,
доктор педагогічних наук, професор

О. В. Васюк

